

3.7. Аналіз транскордонних та терористичних загроз у 2007 році

Транскордонні загрози

У 2007 році в Україні та суміжних з нею державах існувала небезпека транскордонних загроз ураження населення і навколишнього середовища в межах прикордонних територій від радіаційних, хімічних, гідродинамічних та інших об'єктів.

Північний напрямок

На півночі Україна межує з Республікою Білорусь та з Російською Федерацією (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська, Чернігівська області).

Для Волинської області потенційно можливими джерелами техногенно-екологічної загрози з боку Білорусі є Білозірська водоживильна система та Хотиславський кар'єр будівельних матеріалів.

Білозірська водоживильна система забезпечує подачу на територію Республіки Білорусь води з р. Прип'ять через Вижівський водозабір, який розташований у районі с. Залухово Ратнівського району Волинської області, для наповнення Дніпро-Бузького каналу (ДБК) Білорусі.

Функціонування Білозірської водоживильної системи пов'язано з гідрологічним режимом р. Прип'ять на ділянці нижче від Вижівського водозабору і певним чином впливає на перерозподіл річкового стоку та якість води у річці на території розміщення національного парку Прип'ять-Стохід, рішення про створення якого було прийнято у 2007 році.

Головною проблемою є дотримання стабільного гідрологічного режиму води у р. Прип'ять та в озерах Святе, Волянське, Біле, які знаходяться на території Волинської області і використовуються як джерела забору та накопичення води для потреб ДБК в Білорусі.

У безпосередній близькості до кордону з Україною у Малоритському районі Брестської області розташований Хотиславський кар'єр будівельних матеріалів.

Будівництво кар'єру було розпочате у 1990-х роках. Кар'єр має проектну площу більше 240 га, глибину 35 м із загальним об'ємом розробки 93 млн. тонн будівельного піску і 117 млн. тонн крейди і мергелю. Розробка планується протягом 45 років із щорічним відпрацюванням 4-5 га на повну потужність розрізу. У 1995 році роботи в кар'єрі були припинені.

Проте 12 вересня 2006 р. на засіданні Президії Ради Міністрів Республіки Білорусь було розглянуто питання "О перспективах освоєния месторождения мела и силикатных песков "Хотиславское".

Відсутність даних про результати геологічної розвідки Хотиславського кар'єру та технологічної схеми його розробки не дозволяє зробити однозначний висновок щодо впливу осушення кар'єру на прилеглі території.

Особливістю цього об'єкта є те, що розкриття кар'єру здійснювалось у безпосередній близькості від покрівлі верхньокрейдяних порід, які вміщують напірний водоносний горизонт - джерело живлення карстових озер на території Волинської області, у безпосередній близькості до території Шацького національного природного парку (близько 15 км.).

Потенційно небезпечним з огляду на можливе порушення звичних гідрогеологічних та гідрологічних умов існування озер Шацького національного природного парку є створення та функціонування сховища радіоактивних відходів поблизу с. Струга Малоритського району Республіки Білорусь.

Певного впливу на стан територій України, суміжних з Республікою Білорусь, зокрема на гідрологічні та гідрохімічні характеристики стоку р. Прип'ять і природний стан розташованих у її заплаві заповідних територій, може завдати освоєння покладів міді у Ратнівському районі, де вже розпочато пошуково-розвідувальні роботи.

Чернігівська область на заході та північному заході межує з Гомельською областю Республіки Білорусь, на півночі - з Брянською областю Російської Федерації.

Джерелом негативного впливу на стан водних об'єктів Чернігівщини з території Республіки Білорусь є господарська діяльність КП "Гомельводоканал" та сільськогосподарського комплексу по відгодівлі свиней "Сож" (с. Кравцова Гомельського району). Незважаючи на те, що стічні води КП "Гомельводоканал" проходять механічну та біологічну очистку з подальшим скидом у р. Сож, у результаті потенційної аварійної ситуації на сільськогосподарському комплексі можливий скид стічних вод у р. Добрянка. Потужність очисних споруд 180 тис. м³ на добу.

Потенційно небезпечним об'єктом для Чернігівської області є Гомельський хімічний завод, на якому проводиться виробництво мінеральних добрив, в основному фосфорних, і зберігається близько 15 млн. тонн мінеральної сировини для виготовлення добрив. Однак протягом останніх 5 років фактів аварійних викидів у атмосферне повітря зафіксовано не було.

З боку Російської Федерації джерелами негативного впливу на стан водних об'єктів басейну р. Десна можуть завдати ВАТ "Погарський м'ясокомбінат", ГУП "Погарські інженерні мережі" та Погарське МУЖКГ.

Стічні води від промислових підприємств районного центру Погар та з приватного сектору надходять на очисні споруди ГУП "Погарські інженерні мережі". Стічні води проходять механічну і біологічну очистку з наступним скидом у р. Судость. Проектна потужність очисних споруд 4,25 тис. м³ на добу. Фактично надходить 1100 м³.

У результаті тривалого терміну експлуатації очисні споруди ВАТ "Погарський м'ясокомбінат" втратили дренажні властивості, через близьке

залягання підземних вод поля фільтрації пошкодились, перетворились у ставки-накопичувачі стічних вод, фактично втратили функції очисних споруд біологічної очистки і практично не підлягають ремонту. Поля фільтрації, які розташовані у водоохоронній зоні р. Варенець, відділені від річки земляною дамбою, що не виключає прориву і аварійного скиду забруднених стічних вод у річку.

Північно-східний та східний напрямки

На півночі і сході з Російською Федерацією упродовж 498 км з Брянською, Курською та Белгородською областями межує Сумська область.

Найбільш небезпечним у техногенно-екологічному аспекті об'єктом у Курській області є Курська АЕС, м. Курчатов.

На Курській АЕС знаходиться чотири діючих реактори типу РБМК (гетерогенні урановографітні реактори каналного типу) потужністю 100 МВт кожний. При загальній радіаційній аварії з викидом в атмосферу напрацьованих радіоактивних продуктів та північному вітрі, за різних метеорологічних умов, крім суцільної хмарності, вдень і швидкості вітру 2 м/с частина території Сумської області потрапляє в зону радіоактивного зараження (забруднення). Максимальному радіоактивному забрудненню територія області може підпадати при північному і північно-західному вітрі за швидкості 5 м/с, із викидом в атмосферу 50% напрацьованих радіоактивних продуктів, незалежно від хмарності і часу доби.

За вищезазначених обставин доза опромінювання людей на відкритій місцевості за перший рік складатиме 150 Бер, що вище від встановленої верхньої межі (50 Бер), і потребуватиме проведення евакуаційних заходів. При викиді в атмосферу 3% напрацьованих продуктів потужність дози випромінювання на момент зараження (забруднення) окремих територій може скласти 17 мР/г, що потребуватиме тимчасового відселення населення і виробничого персоналу. При цьому доза опромінення на відкритій місцевості за перший рік після аварії складатиме 9 Бер, що нижче від верхньої межі критеріїв заходів захисту. Доза випромінювання для відкритої місцевості від хмари, що проходить - 51 мР.

Курська АЕС має ставок-охолоджувач першої та другої черги, який розташований на заплаві р. Сейм між захисною дамбою та лівобережною над заплавою терасою. Русло р. Сейм відведено в обхід водойми з півночі по спрямленому штучному руслу-каналю довжиною 8,5 км. Усі споруди ставка-охолоджувача знаходяться в задовільному стані. Масштабність несприятливих процесів, які можуть виникнути при прориві дамб, що укріплюють береги, досягне площі затоплення прилеглих територій відповідно в 10- та 15- кілометрових зонах. Внаслідок цих проривів можливе трапляння забруднюючих речовин у відкриті водотоки, рівень забрудненості води в р. Сейм різко підвищиться і може навіть фіксуватися на транскордонному створі в с. Тьоткіне.

Незадовільний технічний стан гідроспоруд Костянтинівського водосховища (2,993 млн. кв. м), розташованого на транскордонній ділянці Сумської та Курської областей на р. Синяк, може стати причиною виникнення аварійної ситуації в разі високого водопілля. Передбачувана площа затоплення прилеглих територій Курської області - 10-кілометрова зона. На цей час обидві зацікавлені сторони докладають зусиль для проведення необхідних ремонтних робіт і запобігання можливим негативним явищам.

Прикордонна *Харківська область* межує з Белгородською областю Російської Федерації, де розташовані Шебекінський хімічний комбінат, Белгородський та Старооскольський цементні комбінати, магістральні газопроводи Шебелинка - Белгород (обсяг газу 4700 куб. м) і Шебелинка Острогжськ (обсяг газу 18700 куб. м), аміакопровід Тольятті - Одеса (480 тонн аміаку, глибина зони ураження до 20,9 км).

За спостереженнями, проведеними у 2007 р., забруднення повітря та річок Сіверський Донець та Оскіл фіксувалося у межах фонових значень.

У *Донецькій та Луганській областях* найбільшою транскордонною водною рікою є Сіверський Донець з основними притоками річками Казенний Торець, Кривий Торець, Бахмутка. У Донецькій області транскордонними є також річки Міус та Кринка.

У рамках Угоди між Урядами Російської Федерації та України про спільне використання і охорону транскордонних водних об'єктів від 20.10.92 здійснюється регулярне спостереження за гідрохімічним станом р. Сіверський Донець в основних контрольних створах, у тому числі, прикордонному створі в с. Попівка.

Західний напрямки та південно-західний напрямки

Геологічна будова земель *Львівської області*, яка межує з Підкарпатським воєводством Республіки Польща, така, що течія транскордонних річок спрямована у бік Республіки Польща. З Польської сторони тече р. Стрв'яз басейну Дністра, до якої потрапляють стоки від новозбудованих очисних споруд м. Устшики Дольні та р. Солокія. Багаторічні дослідження стану атмосферного повітря, які проводяться в рамках моніторингу Інспекторатом охорони довкілля в м. Жешові, фіксують перевищення допустимих, за європейськими нормами, параметрів тільки бенз(а)пірену у м. Перемишлі.

У той же час, джерелом транскордонних техногенно-екологічних загроз у Львівській області є транскордонні нафто- і газо- продуктопроводи, підземні сховища газу, родовища корисних копалин. На Львівщині розробляються, небезпечні у транскордонному аспекті три родовища: Коханівське нафтове та Хідновицьке і Свидницькі газові, розкурюється Бітлянська нафтогазова площа, планується Старявська та Буцівська.

На підставі двосторонніх міжурядових Угод між Урядом України та Урядами Угорської Республіки

та Словацької Республіки з питань водного господарства на прикордонних водах спільно з природоохоронними органами зазначених країн здійснюється контроль за якістю поверхневих вод транскордонних водотоків басейну р. Тиса, проводяться спільні заходи у разі виникнення їх забруднення. У 2007 році фактів виникнення транскордонних аварійних ситуацій на суміжних із Закарпатською областю прикордонних територіях Словаччини та Угорщини не зафіксовано.

Забруднення річок відбувається, в основному, під час аварійних скидів зі шламосховищ гірничовидобувних підприємств.

За даними Державної екологічної інспекції в Івано-Франківській області, на суміжних прикордонних територіях не здійснювалось будівництво небезпечних об'єктів - потенційних носіїв транскордонних техногенно-екологічних загроз.

Разом з тим, на території області розташовані Бурштинська теплова електрична станція, промислові об'єкти гірничої хімії, зокрема сховища відходів ДП "Калійний завод" ВАТ "Оріана", очисні споруди міста Коломия.

Повністю заповнене хвостосховище № 2 площею 48 га, де зберігається 9,7 млн. куб. м відходів, з яких 1,7 млн. куб. м у рідкому стані. Рівень рідкої фази зростає за рахунок атмосферних опадів. На цей час рівень розсолів знаходиться на 0,5 м від рівня дамби.

Небезпечною є ситуація із зростанням об'ємів розсолів у відпрацьованій дільниці Домбровського кар'єру ВАТ "Оріана". У південній його дільниці нагромадилось 5,2 млн. куб. м розсолів. Щорічно у кар'єрі, внаслідок розчинення відкритих земних порід атмосферними опадами, утворюється додатково 1,2-1,4 млн. куб. м розсолів. Розвиток карстових процесів, які в останні роки різко зростають, може призвести до потрапляння розсолів у підземні водоносні горизонти басейну р. Лімниця та р. Дністер.

У разі виникнення аварійної ситуації (прориву дамби), раптовий вилів великої кількості сольової пульпи призведе до забруднення розсолами басейнової системи р. Дністер, що спричинить виникнення надзвичайної техногенно-екологічної ситуації з катастрофічними соціальними наслідками, як для України, так і для держав Європейського Союзу.

Перевіркою в березні 2007 року встановлено, що орієнтовна площа засолених підземних вод складає 900 гектарів. Результати моніторингу свідчать про тенденцію до поширення ареалу забруднень у напрямку р. Лімниця, де розташований інфільтраційний водозабір м. Калуша.

Потенційну техногенно-екологічну загрозу для Чернівецької області становлять карстові процеси, активізація яких на території Румунії здатна спровокувати прискорення аналогічних процесів у Дністровсько-Прутському міжріччі.

Серед потенційних загроз техногенно-екологічного характеру, що можуть мати негативний вплив на територію України у Вінницькій області є,

першу чергу, виробнича діяльність гранітного кар'єру, розташованого на правому березі р. Дністер (біля с. Косеуць) та об'єкти водопровідно-каналізаційного господарства м. Сороки на території Республіки Молдова.

Від вибухових робіт на кар'єрі в будинках жителів с. Пороги Ямпільського району з'являються тріщини, робота дробильних установок спричиняє забруднення повітря гранітним пилом.

Очисні споруди каналізації м. Сороки, що експлуатуються з 1980 р., розташовані на землях Цекинівської сільської ради Ямпільського району, не працюють з 2002 р. Технологічне устаткування та обладнання споруд вийшло з ладу і фактично відновленню не підлягають. Стоки безпосередньо на територію України не надходять, однак створюють потенційну небезпеку через відсутність споруд з їх очищення. Будівництво очисних споруд у м. Сороки не розпочато, питання фінансування їх будівництва не вирішено.

Небезпечною також становить мулове господарство очисних споруд каналізації (ОСК), яке розташоване у 100-метровій прибережній захисній смугі на лівому березі р. Дністер. За час роботи ОСК мул з мулових майданчиків не вивозився. Розміщення цих відходів у прибережній захисній смугі, що є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності, суперечить вимогам пункту 6 ст. 89 Водного кодексу України.

Питання збереження та відтворення природних ресурсів р. Дністер, як транскордонної ріки, неможливе без спільних дій як України, так і Республіки Молдова.

Проте залишаються практично не реалізованими заходи, передбачені Протоколом засідання спільної українсько-молдавської робочої групи по дальнійшій експлуатації Сороческих очисних споруд від 21.09.2001, домовленостей українсько-молдовських переговорів, що створює підставу для додаткового порушення питання будівництва нових ОСК м. Сороки на міждержавному рівні.

Є доцільним також винесення на розгляд Українсько-Молдовської міждержавної змішаної комісії питання про обмеження діяльності гранітного кар'єру на території Республіки Молдова, внаслідок негативного впливу його діяльності на стан будівель с. Пороги Ямпільського району Вінницької області.

Транскордонні техногенно-екологічні загрози в Одеській області, у першу чергу, пов'язані з двома великими європейськими ріками - Дунаєм і Дністром.

Протягом 2000-2007 років відбулося 9 транскордонних надзвичайних ситуацій (НС) забруднення р. Дунай: у 2000 - 2002 рр. по 2 НС, у 2003 - 2005 р. по одній НС. У 2006 році відбулося 3 аварійні випадки забруднення р. Дунай, внаслідок потрапляння нафтопродуктів з плавзасобів.

Більшість цих НС пов'язані із недодержанням Румунією належного стану на гірничо-збагачувальних, металургійних, хімічних підприємствах. Стан дотримання заходів екологічної

безпеки на румунських видобувних та гірничозбагачувальних підприємствах незадовільний.

Часті екологічні аварії на території Румунії та систематичні скиди вибраних ґрунтів за течією, яка прямує в українські прикордонні води Дунаю, призводять до підвищеної концентрації у водах і наносах Дунаю нікелю, міді, цинку, кадмію, миш'яку, хрому, кобальту, ванадію, цирконію, вольфраму, молібдену, нафтопродуктів та інших речовин, які забруднюють довкілля. За статистичними даними, щорічно у дельту ріки потрапляє близько 43 млн. тонн завислих речовин, а Кілійська дельта стає їх відстійником.

Підтвердженням цього є постійне виникнення впродовж останніх років екологічних катастроф у північних регіонах Румунії, що завдають значних збитків навколишньому середовищу, економіці цієї країни та сусідніх держав. Враховуючи обмежені фінансові можливості Румунії та підвищену сейсмічну активність Північних Карпат, не виключається можливість виникнення чергових надзвичайних екологічних подій, пов'язаних із викидами отруйних речовин у навколишнє середовище, що підвищує ризик виникнення екологічної небезпеки для населення прилеглих до Румунії українських територій. При цьому приховування Бухарестом своєчасної інформації про факти забруднення р. Дунай слід розглядати як порушення вимог Конвенції про співробітництво у сфері захисту і сталого використання р. Дунай (Софія, 29.06.1994 р.) та двосторонніх домовленостей.

Загрозу для об'єктів довкілля становить розробка родовища золота і срібла "Рошія Монтане", розташованого в межах водозбірної території притоку р. Дунаю - річки Тиса. Необхідну інфраструктуру для нового рудника на епітермальному золото-срібному родовищі "Рошія Монтане" розвиває Канадська компанія Gabriel Resources Ltd.

Занепокоєння українських експертів, точку зору яких підтримують і угорські фахівці, викликає використання ціанідів на золотодобувному австралійсько-канадсько-румунському СП Gabriel Resources. Компанія планує обробити близько 225 млн. тонн порід, що передбачає застосування щорічно 500 тонн ціанідів. Водосховище, де зберігаються відходи, займає площу 500 га. Відпрацьовані шлаки скидаються у покинуті штольні, а також до р. Самош, внаслідок чого шкідливі речовини опиняються на території України.

Небезпеку хімічного ураження (насамперед, повітря і водних ресурсів) становлять підприємства хімічної промисловості, розміщені в прикордонних районах Румунії - комбінат мінеральних добрив (м. Рознов), нафтопереробний завод (м. Георге-Георгіу-Деж), завод хлорсодових продуктів (м. Борзешть), завод хімічного волокна (м. Ясси), комбінат комплексних добрив (м. Турну-Мегуреле) і завод органічних добрив (м. Кодля).

Потенційно небезпечним є і проект будівництва в м. Галац сучасної теплової електростанції на вугіллі,

за попередніми даними її потужність може сягати 700-900 МВт. Спорудження та функціонування станції може призвести до значних та шкідливих екологічних наслідків у транскордонному контексті, зокрема з точки зору впливу на ситуацію в українському Придунав'ї.

Упродовж останніх років викликає стурбованість скидання з боку Румунії ґрунтів у Кілійський рукав після проведення днопоглиблювальних робіт. Так за період 2002 - 2004 років зафіксовано 204 рейси земснаряду "Дунарея" до місця звалищ на 114 км та 57 миль. За розрахунками Придунайського відділу екологічного контролю Держуправління в Одеській області та працівників Українського Дунайського пароплавства з 11 грудня 2006 року по 8 січня 2007 року було здійснено 112 виходів румунського земснаряду "Дунарея" та 96 скидів ґрунту загальним обсягом близько 300 000 м. кв.

Скиди ґрунту, які здійснює румунська сторона, призводять до додаткового замулення суднового ходу по Кілійському рукаву. Частина забруднених наносів від днопоглиблювальних робіт у Сулинському каналі залишається у Кілійській дельті. Зазначені дії можуть негативно вплинути на функціонування і призвести до вмирання рукавів Степовий, Данаєць, Кислицький, створити умови для перерозподілу водостоку на користь Румунії, що значно погіршить безпеку судноплавства по українській частині дельти р. Дунай. Через погіршення якості води в Кілійському гирлі, яке є джерелом постачання Вилковського та Кілійського господарських питних водозаборів, створюються передумови до погіршення санітарного та епідемічного стану мешканців населених пунктів Кілійського та Татарбунарського районів.

Відповідно до положень існуючої Угоди між Урядом України та Урядом Румунії про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах, визначених у статті 2 пункту 3, "Жодна зі Сторін без попереднього узгодження не буде здійснювати роботи на своїй державній території і не буде вживати ніяких заходів, які можуть призвести до суттєвих змін режиму течії або якісних змін прикордонних вод".

Гідротехнічні і днопоглиблювальні заходи на судноплавних протоках румунської частини дельти р. Дунаю, які не мають статусу прикордонних вод і не межують з територією України, здійснювалися неодноразово, (зокрема, створення штучної дамби для перерозподілу водостоку між Кілійським та Тульчинським гирлами) та призводили до суттєвого зменшення стоку в Кілійському гирлі. Подальше зменшення стоку може негативно вплинути на стан екосистем в українській частині дельти р. Дунаю і функціонування Дунайського біосферного заповідника НАН України, порушити стабільність берегової лінії та обумовити зміни гідрохімічної обстановки в дельті Дунаю у цілому.

Мінімізація негативних наслідків на стан навколишнього природного середовища може бути забезпечена безумовним виконанням положень статей 6, 7, 12 Угоди між Урядом України та Урядом

Румунії про співробітництво в галузі водного господарства на прикордонних водах і Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті.

Вбачається за доцільне створити робочу групу з відповідних фахівців (наприклад, із залученням співробітників Дунайського біосферного заповідника, Інституту зоології та Інституту ботаніки НАНУ, Державного управління охорони навколишнього природного середовища в Одеській області) для детальної оцінки ризиків місцевому біорізноманіттю та екосистемам з розробленням відповідних компенсаційних заходів для мінімізації таких ризиків.

Уряд Румунії планує здійснити будівництво у м. Чернаводе (повіт Констанца) сховища для зберігання ядерних відходів, експлуатацію якого планується почати з 2014 р. У цьому місті вже функціонує АЕС "Чернаводе", де експлуатується енергоблок потужністю 700 мВт. 6 травня 2007 року був встановлений другий енергоблок з канадським реактором САКВІІ-6 на 700 мВт.

Румунська сторона планує добудувати ще два реактори (3 та 4). При їх будівництві необхідно враховувати гідрологічні умови р. Дунай та проведення певних гідротехнічних робіт для забезпечення необхідного рівня води в р. Дунай, що використовується для потреб АЕС.

У 1997 році на території Республіки Молдова біля с. Джурджулешти, розташованого на суміжній з Одеською областю території (Ренійський район), було розпочато будівництво нафтоналивного терміналу (потужність 2 млн. т/р.). Будівництво закінчено у жовтні 2006 р. У подальшому планується будівництво нафтопереробного заводу та вантажопасажирського порту.

Необхідно зазначити, що гідрологічні умови в районі розташування терміналу (місце впадіння р. Прут у р. Дунай) сприятимуть поширенню нафтопродуктів уздовж саме української частини Дунаю. Подібне розташування терміналу збільшує потенційну небезпеку аварійних ситуацій у разі катастрофічних повеней на річках Дунай та Прут.

На думку експертів, у зоні екологічного ризику перебуватимуть не тільки екосистеми дельти р. Дунаю та північно-західної частини Чорного моря, але й об'єкти природно-заповідного фонду України, а саме: Регіональний ландшафтний парк "Ізмаїльські острови", Дунайський біосферний заповідник, водно-болотні угіддя міжнародного значення озера Кугурлуй і Картал, прирусловий ліс р. Дунаю.

З метою захисту національних інтересів у цьому регіоні вбачається за необхідне активізувати зовнішньополітичну діяльність, зокрема, розглянути питання щодо правомірності будівництва портових об'єктів (2 причали, 8 нафтових цистерн, залізничні платформи для прийому світлих нафтопродуктів, мазуту, насосна станція тощо) на ділянці, де остаточно не проведено демаркацію кордону між Україною та Молдовою, а також проаналізувати стан дотримання сторонами Договору між Україною

і Республікою Молдова про державний кордон.

На території Одеської області розташовано Кучурганське водосховище, на березі якого у 1964 році побудована Молдавська ДРЕС. Загальна площа земель, зайнятих Молдавською ДРЕС, становить 1391,8 га, у тому числі водойми - 1106 га, золошлаковідвал - 272,8 га та гідротехнічні споруди - 13 га.

Після розпаду СРСР та встановлення кордону між державами частина об'єктів Молдавської ДРЕС, у тому числі золошлаковідвали, опинилась на території України. Експлуатація золошлаковідвалів Молдавською ДРЕС здійснюється з порушенням вимог природоохоронного законодавства, а саме: не рекультивуються відпрацьовані площі, не здійснюється зрошення золошлаковідвалів, які постійно пилять. За попередніми розрахунками, викиди пилу з поверхні споруд золошлаковідвалу становлять більше ніж 41,6 тис. тонн на рік.

Щорічно керівництво Молдавської ДРЕС здійснює водообмін, і в р. Дністер скидається близько 20 млн. куб. м води з підвищеним солемістом і витратами 10 куб. м/сек. Кучурганське водосховище знаходиться у другому поясі зони санітарної охорони Одеського водозабору. Існуюча ситуація становить небезпеку для якості річної води в районі водозабору.

Вздовж Кучурганського водосховища, для створення технологічно необхідних запасів води, побудовано дамбу обвалування, через що рівень води піднявся на 3,5 м. У комплексі з водосховищем побудовано дренажну систему, яка є складовою Молдавської ДРЕС, але розташована на українській території. Дренажна система працює незадовільно, що призводить до підтоплення прилеглих територій населених пунктів Кучурган і Лиманське.

Дії суб'єктів господарювання молдовської сторони негативно впливають на екологічний стан р. Турунчук і самого водосховища, не відповідають нормам природоохоронного законодавства України.

Питання щодо врегулювання проблем експлуатації Молдавської ДРЕС та встановлення безпечного режиму Кучурганського водосховища не вирішується з причин, що не залежать від української сторони.

На сьогодні назріла необхідність у створенні тристоронньої Комісії в рамках Українсько-Румунсько-Молдовської Угоди про співробітництво в зоні природоохоронних територій дельти річок Дунай та Нижній Прут.

Резонансним прикладом транскордонного забруднення була надзвичайна ситуація, що виникла 11 листопада 2007 року, коли внаслідок складних погодних умов (пориви шквального вітру до 38 м/с, хвилювання моря 5-6 балів) в районі Керченської протоки, бухти Вузька, мису Меганом та Херсонського маяка затонуло 5 та 8 суден потрапило на міліну, а саме:

- у Керченській протоці в районі якірної стоянки № 451 затонуло 2 суховантажних судна

"Вольногорськ" і "Нахічевань" з близько 4,9 тис. т сірки та потрапило на міліну 2 баржі "Діка" та "Деметра". Врятовано 13 осіб - членів екіпажу суден;

- у Чорному морі в районі бухти Вузька поблизу смт Чорноморське на відстані 15-20 м від берега сів на міліну буксир "МБ 1224". Судно пошкоджень не зазнало;

- у Чорному морі в районі мису Меганом поблизу м. Судака на відстані 20 м від берега потрапило на міліну суховантажне судно "Віра Волошина", яке перевозило сільськогосподарську техніку. У корпусі судна з'явилася тріщина, виток нафтопродуктів у море не виявлено. 19 осіб - членів екіпажу, евакуйовано;

- у Чорному морі в районі Херсонського маяка затонуло суховантажне судно "Хаш-Ізмаїл", яке перевозило металобрухт. Врятовано 2 особи - члени екіпажу;

- у південній частині Керченської протоки затонули танкер "Волганефть-139" та судно "Ковель". Внаслідок надзвичайної ситуації у море потрапило близько 1,2 тис. т мазуту та 2,1 тис. т сірки. Врятовано 23 осіб - членів екіпажів суден.

Для організації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, заходів з очистки забруднених ділянок Керченського узбережжя та острова Коса Тузла було залучено особовий склад загальною чисельністю 718 чол. та 58 од. техніки.

Особовим складом ГУ МНС в Автономній Республіці Крим по острову Коса Тузла, узбережжю Керченської протоки та узбережжю Ленінського району з початку робіт зібрано 5443,5 тонни суміші нафтопродуктів, піску та водоростей та вивезено у Керченський морський торговельний порт близько 5352 тонн.

Протоколом ЕК МНС України від 22.11.2007 р. № 50, ситуацію визначено як державного рівня. У Державну програму соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2007 р. №1067, внесено питання завершення робіт щодо обстеження і очищення території Керч - Кріпості від вибухонебезпечних предметів, очищенню акваторії морського торговельного порту м.Феодосії від боєприпасів затонулого теплохода "Жан Жорес".

Стратегією попередження та реагування на транскордонні надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру є активізація міжнародного співробітництва України з сусідніми державами до, під час та після аварії (включаючи вплив аварій, викликаних стихійним лихом), з метою утвердження відповідної політики, а також посилення та координації дій на всіх рівнях. Основними заходами щодо реалізації цієї стратегії є:

- удосконалення організації управління та взаємодії сил реагування в районах можливих транскордонних надзвичайних ситуацій з метою ліквідації їх наслідків;

- створення системи оповіщення про промислові аварії та спрощення умов переходу кордонів аварійно-рятувальними підрозділами суміжних країн;

- спільне впровадження сучасних рятувальних технологій та розвиток скоординованих наукових досліджень у галузі попередження транскордонних надзвичайних ситуацій;

- здійснення спільних тренувань та навчань, семінарів, конференцій та інших представницьких заходів;

- розробка спільних норм, критеріїв та процедур у сфері відповідальності, створення надійної інформаційної мережі.

Оцінка ризиків соціальних загроз та тероризму

У 2007 році в Україні продовжувала функціонувати загальнодержавна система антитерористичних заходів.

Існували зовнішні та внутрішні чинники поширення тероризму в нашій державі, зокрема:

- можливе перебування на території України членів терористичних організацій;

- використання лідерами терористичних структур території України з метою одержання додаткових джерел фінансування шляхом участі їх прихильників у контрабандних операціях, нелегальній міграції, наркобізнесі, виготовленні фальшивих грошей тощо;

- негативні аспекти міграційних процесів, що призвели до збільшення кількості нелегалів;

- наявність на території України об'єктів (підприємств, лабораторій), на яких виробляються, зберігаються і використовуються небезпечні хімічні, біологічні та радіаційні матеріали і речовини, що створювали об'єктивні передумови для можливого вчинення актів технологічного тероризму.

Основними проблемними питаннями, які стосуються протидії актам технологічного тероризму, залишалися:

- недосконалість системи внутрішньодержавного контролю у сфері поводження з хімічними та радіаційними речовинами, що можуть бути використані у створенні компонентів бойових отруйних та радіаційних речовин;

- недоліки в системі безпеки функціонування об'єктів хімічної, ядерної галузі, об'єктів, на яких використовуються отруйні і радіаційні речовини, біологічні патогенні агенти, та об'єктів життєзабезпечення;

- незадовільний стан забезпечення населення та спеціальних підрозділів суб'єктів боротьби з тероризмом засобами індивідуального та колективного захисту;

- слабкий рівень матеріально-технічного забезпечення підрозділів сил цивільного захисту,

санітарно-епідеміологічної служби та військ радіаційного, хімічного, бактеріологічного захисту Збройних Сил України.

Тероризм як антисоціальне явище в останні роки став наявною проблемою. Незалежність України сприяла збільшенню можливостей проникнення на територію держави суб'єктів міжнародного тероризму. Через географічне розташування Україна може стати місцем зіткнення релігійних, економічних та національних інтересів сусідніх з нею країн. Досить нестабільний розвиток економіки та зниження загального рівня життя населення призвели до зростання злочинних проявів. Не можна залишити без уваги те, що збільшується кількість зброї у незаконному обігу та посилення фінансування сучасної терористичної діяльності (технічного та матеріального оснащення), що супроводжується високим рівнем терористичних угруповань.

Вплив тероризму на рівень техногенної безпеки опосередкований злочинною дією та спрямований на руйнування чи пошкодження підприємств, споруд, шляхів і засобів зв'язку, об'єктів життєзабезпечення населення. Практично всі об'єкти життєзабезпечення, техногенні об'єкти, які можуть використовуватися терористами як суспільно значимі, сьогодні захищені різноманітними програмами дій Антитерористичного центру України.

Закон України "Про боротьбу з тероризмом" надав Службі безпеки України статус головного органу в загальнодержавній системі боротьби з цим явищем. З грудня 1998 року, відповідно до Указу Президента України, при Службі безпеки засновано Антитерористичний центр (АТЦ), для вирішення завдань боротьби з тероризмом в Україні створено належну (за оцінками вітчизняних та іноземних експертів) нормативно-правову базу.

При регіональних органах Служби безпеки функціонують координаційні групи, чим забезпечується мобільність у розв'язанні покладених на АТЦ завдань за місцем і часом. За ініціативою та безпосередньою участю Штабу АТЦ розроблено Програму реалізації положень Варшавської конференції щодо спільної боротьби з тероризмом, Спеціальну програму антитерористичних заходів, введену в дію Указом Президента України, План заходів щодо протидії терористичним актам із застосуванням бактеріологічних засобів, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України, Програму антитерористичних заходів на 2005-2007 роки, затверджену Указом Президента України, тощо.

Щороку під егідою АТЦ проводяться десятки командно-штабних тренувань і тактико-спеціальних навчань на терористично уразливих об'єктах транспортного і паливно-енергетичного комплексів, життєзабезпечення тощо із залученням регіональних органів СБУ і МВС, спецпідрозділів "А" і "Беркут", територіальних підрозділів внутрішніх військ МВС, Державної прикордонної служби та інших суб'єктів боротьби з тероризмом.

За місцем дислокації Штабу АТЦ у травні

2006 року відкрито український сегмент Віртуального центру ГУАМ по боротьбі з тероризмом, організованою злочинністю, розповсюдженням наркотиків та іншими небезпечними видами злочинів. Його призначення - забезпечення зв'язку, обміну інформацією в режимі реального часу, її аналізу та сприяння спільним операціям, координації розслідувань найбільш небезпечних злочинів.

У першому півріччі 2007 року проведено засідання Міжвідомчої координаційної комісії АТЦ. Розглянуто ряд проблем поточної діяльності АТЦ, прийнято рішення, спрямовані на вдосконалення загальнодержавної системи боротьби з тероризмом, підвищення ефективності заходів щодо виявлення і усунення причин та умов, які сприяють вчиненню терористичних актів та інших злочинів, здійснюваних з терористичною метою.

Так, на засіданні 20 лютого 2007 року узгоджено подані Штабом АТЦ проекти:

- Програми держав-учасниць СНД по боротьбі з міжнародним тероризмом та іншими проявами екстремізму на 2008-2010 роки;
- Програми протидії міжнародному тероризму на 2007-2008 роки під егідою Спільної робочої групи Україна-НАТО з питань військової реформи та участі у консультаціях з цього приводу в Офісі безпеки НАТО в Україні;
- Плану-графіка проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань і тренувань з антитерористичної тематики на 2007 рік.

Крім цього, підтримано пропозиції щодо проведення у 2008-2010 роках на території України спільних антитерористичних навчань під егідою АТЦ СНД, а також планів антитерористичних заходів міністерств і відомств - суб'єктів боротьби з тероризмом.

Членами Міжвідомчої координаційної комісії обговорено результати проведеного Штабом АТЦ аналітичного дослідження щодо чинників, які сприяють поширенню тероризму в Україні та шляхів їх локалізації, а також стан виконання Програми антитерористичних заходів на 2005-2007 роки у частині, що стосується створення в центральних апаратах суб'єктів боротьби з тероризмом відомчих координаційних груп.

У ході обговорення сучасної ситуації у сфері запобігання актам тероризму серед чинників, що можуть сприяти виникненню терористичних проявів на території нашої держави, учасники наради акцентували увагу на проблемі пошуку та знешкодження залишків хімічної зброї часів Другої світової війни. За оцінками фахівців МНС, наявність таких боєприпасів створює реальну загрозу їх використання у терористичних цілях. З огляду на це, МКК рекомендувала Штабу Антитерористичного центру при СБ України у взаємодії з МНС України здійснити координаційні заходи, спрямовані на недопущення використання в терористичних цілях залишків хімічної зброї часів ВВВ, місця захоронення якої останнім часом виявлені, зокрема, в акваторії

Чорного та Азовського морів.

Засідання 18 квітня 2007 року було присвячене розгляду потенційних загроз вчинення на території України актів технологічного тероризму шляхом захоплення, виведення з ладу і руйнування хімічно та біологічно небезпечних об'єктів.

Крім цього, учасники наради обговорили проблеми, що стосуються розробки проекту нормативного акта, який визначатиме проектну загрозу ядерним установкам, ядерним матеріалам та радіаційнонебезпечним об'єктам в Україні (далі - проектна загроза), а також коригування превентивних планів проведення антитерористичних операцій на об'єктах, щодо яких здійснюється державна охорона.

Окремо розглядалося питання щодо підготовки та проведення тактико-спеціального навчання на території Посольства Ізраїлю в Україні.

Виходячи з пропозицій членів МКК щодо залучення до вирішення проблем запобігання актам технологічного тероризму наукового потенціалу, зокрема аграрної сфери, а також можливості використання міжнародної технічної допомоги для усунення недоліків у системі безпечного функціонування хімічно та біологічно небезпечних об'єктів на території України, у тому числі недержавної форми власності, учасники засідання прийняли рішення доручити профільним міністерствам, зокрема, МОЗ, Мінприроди, МНС, Мінпромполітики, Мінагрополітики, а також Національній академії наук та Українській академії аграрних наук, опрацювати та надати Штабу АТЦ при СБ України обґрунтовані пропозиції щодо запобігання актам технологічного тероризму шляхом захоплення, виведення з ладу і руйнування хімічно та біологічно небезпечних об'єктів на території України. Штаб АТЦ, на основі аналізу поданих пропозицій, має визначити шляхи їх реалізації, у тому числі в рамках Програми антитерористичних заходів на 2008-2010 роки.

Прийнято рішення рекомендувати заінтересованим суб'єктам боротьби з тероризмом, зокрема, Службі безпеки, Службі зовнішньої розвідки, Головному управлінню розвідки Міністерства оборони, Міністерству палива та енергетики, Міністерству з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Державному комітету ядерного регулювання, Міністерству внутрішніх справ, Міністерству охорони навколишнього природного середовища, Державній митній та Державній прикордонній службам, Міністерству транспорту та зв'язку, Міністерству охорони здоров'я, а також Національній академії наук України, ДП НАЕК "Енергоатом", ДК УкрДО "Радон", УДВО "Ізотоп", Інституту ядерних досліджень (м. Київ) забезпечити участь своїх представників у міжвідомчій робочій групі з розробки проектної загрози.

До компетенції АТЦ віднесено, зокрема, розробку концептуальних засад і програм боротьби з тероризмом, організацію і проведення

антитерористичних операцій та координацію діяльності суб'єктів, які протидіють тероризмові, а також розвиток міжнародного співробітництва у цій справі, організацію і проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань.

Так, 24 травня 2007 року в рамках програми корпоративної безпеки, разом із центральними органами виконавчої влади та правоохоронними органами (УСБУ, УМВД, ГУ МНС в Полтавській області) із залученням антитерористичної групи "А" УСБУ в Полтавській області, проведено спеціальні тактичні навчання з підготовки й проведення операції щодо припинення незаконної діяльності групи зловмисників на території техногенно небезпечного об'єкта 2 категорії (ВАТ "Тепловозоремонтний завод").

У ході навчань відпрацьовувалася ситуація силового захвату зловмисниками однієї з будівель заводу, де ними утримувалися як заручники співробітники підприємства. Навчання проводилися в максимально наближених до реальності умовах, що дозволило перевірити рівень підготовки всіх задіяних підрозділів, у тому числі й заводських, а також органів влади.

Проведені навчання продемонстрували, що організація протидії можливим терористичним проявам є на високому рівні.

У серпні 2007 року були організовані та проведені координаційною групою АТЦ планові навчання в Донецькій області на базі ДП "Маріупольський морський торговельний порт".

Мета таких навчань - перевірка та оцінка ефективності сил і засобів, спрямованих на протидію терористичним проявам на стратегічних об'єктах регіону, вдосконалення практичних навичок спільних дій відомств, які включені до державної антитерористичної системи. Під час даного заходу відпрацьовувалися питання підготовки та проведення антитерористичної операції на морському транспорті, в тому числі її силової фази. На ці тренування були запрошені міжнародні спостерігачі - представники дипломатичних установ та правоохоронних органів США, Ізраїлю, Франції, Литви, Молдови, Грузії та Азербайджану.

У вересні 2007 року на акваторії Цемесської бухти і на території Новоросійської військово-морської бази, що в Чорному морі, проходило щорічне військово-морське навчання "Довіра-2007". У ході навчання відпрацьовувалися спільні дії з перехоплення і затримання судна-порушника з терористами на борту і щодо надання допомоги аварійному кораблю, який отримав пошкодження в результаті обстрілу терористами.

Відповідно до Документа про заходи зміцнення довіри і безпеки у військово-морській галузі на Чорному морі, на навчанні також були присутні представники військових відомств Болгарії, Румунії, Туреччини і України. Такі ж заходи вже проводилися в Болгарії в 2004 році, в Туреччині в 2005 році, в Румунії в 2006 році.

Міжнародні антитерористичні навчання "Східний щит-2007" проходили наприкінці жовтня 2007 року на території Шкільного аеродрому в Одесі. Мета навчань - відпрацювати механізми міждержавної взаємодії, координації зусиль між відомствами щодо виявлення і припинення незаконного обігу зброї масового ураження. Подібні маневри проводились в Україні вперше.

Питання забезпечення техногенної та природної безпеки в Україні потребує подальшого комплексного, всебічного підходу і напрацювання відповідних міжнародних законодавчих актів та системи ефективних практичних заходів щодо недопущення спроб поширення тероризму на техногенно небезпечні об'єкти.

З метою удосконалення існуючої системи реагування на надзвичайні ситуації техногенного характеру доцільно передбачити:

- вжиття додаткових організаційно-правових, інженерно-технічних, оперативно-розшукових заходів щодо усунення недоліків у системі безпеки функціонування хімічно, радіаційно, біологічно та техногенно небезпечних об'єктів;
- посилення заходів щодо контролю за ввезенням на територію України отруйних, радіаційних речовин та бактеріологічних (біологічних) засобів;
- вдосконалення нормативно-правової бази у сфері забезпечення безпеки техногенно небезпечних об'єктів та об'єктів, на яких використовуються отруйні речовини і біологічні патогенні агенти, що можуть бути використані у створенні хімічної, бактеріологічної (біологічної) зброї, зокрема:
- удосконалення існуючої системи щодо особливостей порядку ідентифікації, обліку та декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки, на яких застосовуються небезпечні речовини подвійного використання, що можуть бути використані у створенні зброї масового ураження;
- передбачення заходів із забезпечення дієвого функціонування підрозділів сил цивільного захисту для ліквідації наслідків застосування хімічної та бактеріологічної (біологічної) зброї. Посилення контролю за виконанням центральними та місцевими органами виконавчої влади вимог чинних законодавчих та нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту населення;
- активізація участі України у міжнародному співробітництві у сфері протидії актам технологічного тероризму;
- забезпечення належного бюджетного фінансування заходів хімічного та бактеріологічного захисту населення від наслідків аварій і катастроф, застосування засобів ураження, а також заходів з утилізації рідинних компонентів ракетного палива та інших технічних токсичних речовин.